

No 5190

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΑΠΟΦΑΣΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ

της Προσφυγής υπ' αρ. 54111/07

την οποία άσκησαν η **ΥΪΈ Έ Έ** και λοιποί
κατά της Ελλάδας

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), αφού συνεδρίασε στις 6 Ιουλίου 2010, σε Τμήμα το οποίο αποτελούσαν οι κάτωθι:

Nina Vajic, *Πρόεδρος*
Χρήστος Ροζάκης,
Khanlar Hajiyev,
Dean Spielmann,
Sverre Erik Jebens,
Giorgio Malinverni,
Γεώργιος Νικολάου, *Δικαστές*,
και Soren Nielsen, *Γραμματέας Τμήματος*,

Έχοντας υπόψη την προαναφερθείσα προσφυγή που ασκήθηκε στις 30 Νοεμβρίου 2007,

Έχοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν το καθ' ου η προσφυγή Κράτος και αυτές που κατέθεσαν προς απάντησή τους οι προσφεύγοντες,

Αφού διασκέφθηκε, εξέδωσε την παρούσα απόφαση :

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Οι προσφεύγοντες είναι μια ανώνυμη εταιρεία που δραστηριοποιείται στον τομέα της εστίασης και εδρεύει στην Θεσσαλονίκη, με την επωνυμία

ΥΪΈ Έ Έ καθώς και τρία φυσικά πρόσωπα, οι κκ.
Έ Έ και **Έ Έ** και η κα **Έ Έ** («οι

No 5190

προσφεύγοντες»), που γεννήθηκαν αντίστοιχα το 1971, 1943 και 1949 αντίστοιχα στην Θεσσαλονίκη. Ενώπιον του Δικαστηρίου εκπροσωπούνται από τον κο Σ.Σιμιτζή, δικηγόρο Θεσσαλονίκης. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπήθηκε από τους εκπροσώπους του οργάνου της, τον Κο Σ.Σπυρόπουλο, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και την κα Σ.Τρεκλη, Δικαστική Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

A. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης όπως εκτέθηκαν από τα μέρη, συνοψίζονται ως εξής :

Με κοινή απόφαση της 11^{ης} Φεβρουαρίου 1997 των Υπουργών Οικονομίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και Γεωργίας, απαλλοτριώθηκε μια έκταση 886.762,98 τ.μ. που βρίσκεται στους Νομούς Θεσσαλονίκης και Χαλκιδικής εξαιτίας της διαπλάτυνσης του δρόμου που συνδέει την Θεσσαλονίκη με τα Νέα Μουδανιά. Η απόφαση αυτή αφορούσε κυρίως ένα οικόπεδο της προσφεύγουσας εταιρείας, έκτασης 8.875 τ.μ., εκ των οποίων τα 2.658,88 τ.μ. απαλλοτριώθηκαν, και ένα οικόπεδο που ανήκε στους τρεις τελευταίους προσφεύγοντες, έκτασης 19.500 τ.μ. εκ των οποίων τα 1.842,58 τ.μ. απαλλοτριώθηκαν. Η πρώτη προσφεύγουσα, της οποίας συγκύριοι είναι οι τρεις προσφεύγοντες φυσικά πρόσωπα, ασκούσε στο οικόπεδο των 8.875 τ.μ. δραστηριότητες κρεοπωλείου και παρασκευής γευμάτων για τις αεροπορικές εταιρείες. Στο μη απαλλοτριωθέν τμήμα του οικοπέδου των 19.500 τ.μ. ήταν εγκατεστημένη μια επιχείρηση σιδηροτεχνίας.

Οι προσφεύγοντες εξηγούν ότι μετά τις εργασίες, το οικόπεδο στο οποίο η πρώτη προσφεύγουσα είχε εγκαταστήσει τις δραστηριότητές της θα έπρεπε να βλέπει σε μια παράπλευρη οδό της εθνικής οδού που κατέληγε σε ένα αδιέξοδο και χωρίς άμεση πρόσβαση στην εθνική οδό. Έτσι το οικόπεδο ακρωτηριάστηκε κατά τέτοιο τρόπο που τα φορτηγά που παρέδιδαν τα εμπορεύματα να μην μπορούν να κάνουν μανούβρα παρά σε ένα μέρος, πράγμα που έκανε αδύνατη κάθε επέκταση του κτιρίου. Τέλος, προκειμένου να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις της πολεοδομικής νομοθεσίας, η εταιρεία θα έπρεπε να κατασκευάσει με δικές της δαπάνες μια περίφραξη 220 μέτρων με οπλισμένο σκυρόδεμα.

No 5190

Οι προσφεύγοντες αναφέρουν επίσης ότι το άλλο οικόπεδο, πριν την απαλλοτρίωση, βρισκόταν 22,50 μέτρα από την εθνική οδό, πράγμα που αποτελούσε αρκετό χώρο για την είσοδο, την έξοδο και την στάθμευση των φορτηγών που μετέφεραν τα εμπορεύματα. Μετά την απαλλοτρίωση ο χώρος αυτός περιορίστηκε σε 3,50 μέτρα, πράγμα που κατέστησε, σύμφωνα με τους προσφεύγοντες, εκτός χρήσης την επιχείρηση, το οικόπεδο και την εκμετάλλευση της εκμετάλλευσης προβληματικά.

Η απαλλοτρίωση έγινε σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 1 του Νόμου 653/1977, που, σύμφωνα με τους προσφεύγοντες, εγκαθιστούν αμάχητο τεκμήριο με βάση το οποίο οι προσφεύγοντες (των οποίων η ιδιοκτησία απαλλοτριώθηκε) επωφελούνται από την κατασκευή της νέας οδού και πρέπει να συμβάλουν στα έξοδα απαλλοτρίωσης με ένα ποσό ίσο με την αξία μιας λωρίδας γης 50 μέτρων.

Οι προσφεύγοντες που ενημερώθηκαν εκπρόθεσμα για την απαλλοτρίωση, άσκησαν στις 19 Φεβρουαρίου 2003, στο Εφετείο Θεσσαλονίκης αίτηση α) καθορισμού της οριστικής μονάδας για την αποζημίωση απαλλοτρίωσης τόσο των οικοπέδων (σε 125 ευρώ ανά τ.μ.) όσο και της επιχείρησης, β) για ιδιαίτερη αποζημίωση για το τμήμα του οικοπέδου και της εγκατάστασης που δεν θα απαλλοτριωνόταν αλλά που θα έχανε όλη την αξία του και γ) για αποζημίωση που αντιστοιχεί στην «αυτοαποζημιούμενη» ζώνη των 50 μέτρων έκτασης 1.337,07 τ.μ. και 2.095,06 τ.μ., επειδή το ακίνητο όχι μόνο δεν επωφελούνταν ουδόλως από την διαπλάτυνση της οδού, αλλά η διαπλάτυνση αυτή ήταν ζημιόγona για το ακίνητο εξαιτίας της απουσίας κάθε πρόσβασης σε αυτό.

Μια ειδική Επιτροπή η οποία ανέλαβε να εκτιμήσει τα ακίνητα πρότεινε μια αποζημίωση 23,48 ευρώ ανά τ.μ. για το οικόπεδο της πρώτης προσφεύγουσας και 17,61 ευρώ ανά τ.μ. για το οικόπεδο του Ηλία Διδασκάλου.

Στις 15 Δεκεμβρίου 2004, το Εφετείο απέρριψε (ως εκπρόθεσμη) την αίτηση όσον αφορά τον Ε Ε και την Ε Ε και την έκανε δεκτή μόνον όσον αφορούσε τον γιο τους Ε Ε κάτοχο του 12,5% εξ αδιαιρέτου της απαλλοτριωθείσας ιδιοκτησίας και της προσφεύγουσας εταιρείας. Καθόρισε το οριστικό ποσό της τιμής μονάδας αποζημίωσης για τα οικόπεδα σε 75 ευρώ ανά τ.μ. και 82 ευρώ ανά τ.μ., έκρινε ότι ο Ε Ε και η ανώνυμη εταιρεία όφειλαν να συνεισφέρουν στα έξοδα απαλλοτρίωσης με ποσό ίσο του 40% της

No 5190

αποζημίωσης και απέρριψε το αίτημα για ιδιαίτερη αποζημίωση για την ζημία που υπέστησαν τα οικοπέδα και η εγκατάσταση που δεν απαλλοτριώθηκαν.

Το Εφετείο έκρινε ότι οι προσφεύγοντες επωφελήθηκαν από την διαπλάτυνση της οδού επειδή υπήρχε μεγαλύτερο πέρασμα οχημάτων και η επιχείρησή τους θα γινόταν πιο γνωστή στο κοινό. Παραδέχτηκε ότι η ωφέλεια αυτή εφεξής θα περιοριζόταν επειδή οι ιδιοκτησίες δεν είχαν πια απ' ευθείας πρόσβαση στην εθνική οδό, αλλά το πλεονέκτημα ήταν βέβαιο γιατί τα τμήματα που δεν απαλλοτριώθηκαν είχαν την πρόσοψή τους επί της νέας οδού και ήταν οικοδομήσιμα και η εμπορική δραστηριότητα μπορούσε να συνεχιστεί στα τμήματα αυτά.

Όσον αφορά το αίτημα των προσφευγόντων να λάβουν, σύμφωνα με το άρθρο 13 § 3 του διατάγματος 797/1971, μια ιδιαίτερη αποζημίωση λόγω της μείωσης της αξίας των τμημάτων που δεν απαλλοτριώθηκαν, το Εφετείο την απέρριψε ως αβάσιμη, θεωρώντας ότι καμία υποτίμηση δεν υπήρξε. Υπογράμμισε ιδίως ότι η τροφοδοσία της επιχείρησης εστίασης σε πρώτες ύλες και η φόρτωση των προϊόντων μπορούσε να γίνει από τρεις διαφορετικές πλευρές του κτιρίου, αφού μετά την απαλλοτρίωση υπήρχε αρκετός χώρος. Όσον αφορά την επιχείρηση σιδηροτεχνίας, το Εφετείο διαπίστωσε ότι το απαλλοτριούμενο τμήμα δεν εξυπηρετούσε την είσοδο και την έξοδο των οχημάτων ή την φόρτωση προϊόντων και ότι έμενε αρκετός χώρος για την στάθμευση των οχημάτων του προσωπικού και των πελατών. Το Εφετείο καθόρισε επίσης αποζημιώσεις για τα κτίρια που βρίσκονται στα απαλλοτριούμενα τμήματα των οικοπέδων.

Στις 23 Νοεμβρίου 2005, οι προσφεύγοντες ασκήσαν αναίρεση. Επικαλούνταν, μεταξύ άλλων, παραβίαση των άρθρων 6 § 1 της Σύμβασης και 1 του πρώτου Πρωτοκόλλου.

Με απόφαση της 6^{ης} Ιουνίου 2007, ο Άρειος Πάγος απέρριψε την αναίρεση. Θεώρησε ότι το Εφετείο είχε αιτιολογήσει επαρκώς την απόφασή του και ότι οι προσφεύγοντες έπρεπε να συνεισφέρουν στις δαπάνες απαλλοτρίωσης κατά το ποσοστό που ορίστηκε από το Εφετείο. Όσον αφορά τον λόγο των προσφευγόντων σχετικά με την άρνηση του Εφετείου να επιδικάσει ιδιαίτερη αποζημίωση για το μη απαλλοτριωθέν τμήμα που θα είχε υποτιμηθεί, ο Άρειος Πάγος το απέρριψε με την αιτιολογία ότι οι προσφεύγοντες δεν διευκρίνιζαν ποιο ήταν το σφάλμα στην ερμηνεία και

No 5190

την εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας ούτε τα Επειδή της εφευειακής απόφασης που είχαν παραβιάσει την νομοθεσία αυτή.

B. Το οικείο εθνικό δίκαιο και η εθνική πρακτική

Το άρθρο 17 του Συντάγματος ορίζει ότι:

«1. Η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους, τα δικαιώματα όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος.

2. Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο, όταν και όπως ο νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρης αποζημίωση, που να ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριούμενο κατά το χρόνο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης. Αν ζητηθεί απευθείας ο οριστικός προσδιορισμός της αποζημίωσης, λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της σχετικής συζήτησης στο δικαστήριο.

(...)

2. Το Νομοθετικό Διάταγμα αρ. 797/1971 σχετικά με τις απαλλοτριώσεις

Το Νομοθετικό Διάταγμα αρ. 797/1971 της 30^{ης} Δεκεμβρίου 1970/1^{ης} Ιανουαρίου 1971 αποτελεί την βασική νομοθεσία που ρυθμίζει τις απαλλοτριώσεις, κατ' εφαρμογή των αρχών που διατυπώνονται στις συνταγματικές διατάξεις.

Το Κεφάλαιο Α του Νομοθετικού Διατάγματος ορίζει την διαδικασία και τις προϋποθέσεις της κήρυξης μια απαλλοτριώσης.

Σύμφωνα με το άρθρο 1§1 α), εφόσον επιτρέπεται από το νόμο για δημόσια ωφέλεια, η απαλλοτρίωση αστικών ή αγροτικών ακινήτων ή η διεκδίκηση εμπραγμάτων δικαιωμάτων σ' αυτά κηρύσσεται με κοινή απόφαση του αρμοδίου στον τομέα που θίγεται από την απαλλοτρίωση Υπουργού και του Υπουργού Οικονομικών.

Το άρθρο 2 § 1 ορίζει τις προϋποθέσεις της έκδοσης απόφασης που κηρύσσει απαλλοτρίωση. Ειδικότερα, α) ένα κτηματολογικό διάγραμμα που απεικονίζει την απαλλοτριωτέα έκταση και β) κατάλογο των ιδιοκτητών των απαλλοτριωμένων ακινήτων, το εμβαδόν αυτών, τα όριά τους και τα κύρια χαρακτηριστικά των κατασκευών που υπάρχουν σε αυτά.

No 5190

Το άρθρο 17 § 1 αναθέτει στα Δικαστήρια τον καθορισμό της αποζημίωσης. Ορίζει ρητά ότι τα Δικαστήρια καθορίζουν μόνον την τιμή μονάδος της αποζημίωσης, χωρίς να διευκρινίζουν τον ή τους δικαιούχους αυτής ή τον υπόχρεο καταβολής της.

Σύμφωνα με το άρθρο 13 § 1, η αποζημίωση υπολογίζεται σύμφωνα με την πραγματική αξία του απαλλοτριούμενου κατά τον χρόνο δημοσίευσης της απόφασης που κηρύσσει την απαλλοτρίωση.

Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου :

«Εν περιπτώσει αναγκαστικής απαλλοτριώσεως τμήματος ακινήτου, ως εκ της οποίας το απομένον εις τον ιδιοκτήτη τμήμα υφίσταται σημαντική υποτίμηση της αξίας αυτού ή καθίσταται άχρηστο δια την διήν προορίζεται χρήσιν, δια της αυτής περί καθορισμού της αποζημιώσεως αποφάσεως προσδιορίζεται και παρέχεται ιδιαίτερα δι αυτήν αποζημίωσις εις τον ιδιοκτήτην. Η ιδιαίτερα αυτή αποζημίωση καταβάλλεται εις τον ιδιοκτήτην ομού μετά την καταβαλλομένης δια το απαλλοτριούμενο τμήμα».

Σύμφωνα με τη Νομολογία που ακολούθησε για πολλά χρόνια ο Άρειος Πάγος, η φύση των εργασιών που πρέπει να γίνουν δεν λαμβανόταν ποτέ υπόψη για τον καθορισμό της «ιδιαιτέρας αποζημίωσης» που προβλέπεται από το άρθρο 13 § 3 του Νομοθετικού Διατάγματος αρ. 797/1971 (μεταξύ άλλων ΑΠ 1255/2001, 349/2000, 8/1999, 455/1998, 803/1994). Εντούτοις, σε μια πρόσφατη απόφαση ο Άρειος Πάγος έκρινε, υπό το φως του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου, ότι αυτή η ερμηνεία του εθνικού δικαίου προσβάλλει το δικαίωμα ιδιοκτησίας των ενδιαφερομένων και προέβη σε μεταστροφή της νομολογίας του στο θέμα αυτό (απόφαση αρ. 31/25005).

3. Ο νόμος υπ'αρ. 653/1977 της 25^{ης} Ιουλίου και 5^{ης} Αυγούστου 1977, σχετικά με τις υποχρεώσεις των παρόδιων ιδιοκτητών σε θέματα διάνοιξης εθνικών οδών

Οι οικείες διατάξεις του άρθρου 1 του Νόμου υπ'αρ. 653/1977 αναφέρουν τα εξής :

«1. Προκειμένου περί διανοίξεως εκτός Σχεδίου πόλεων Εθνικών οδών πλάτους καταλήψεως μέχρι τριάκοντα μέτρων, οι ωφελούμενοι παρόδιοι ιδιοκτήται εκάστης πλευράς, υποχρεούνται εις αποζημιώσιν ζώνης πλάτους δεκαπέντε μέτρων, δια συμμετοχής των εις τας δαπάνας απαλλοτριώσεως των καταλαμβανομένων υπό των οδών τούτων ακινήτων. Η επιβάρυνσις αυτή δεν δύναται να υπερβαίνει το ήμισυ του εμβαδού του βαρυνόμενου ακινήτου.

(...)

No 5190

3. Ωφελούμενοι παρόδιοι ιδιοκτήται δια την εφαρμογήν του παρόντος άρθρου θεωρούνται εκείνοι των οποίων τα ακίνητα αποκτούν πρόσωπον επί των διανοιγομένων οδών.

4. Οσάκις οι δικαιούχοι αποζημίωσης δια την απαλλοτρίωσιν είναι και υπόχρεοι δια την πληρωμήν αυτής, επέρχεται συμψηφισμός δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.»

Το τεκμήριο αυτό σύμφωνα με το οποίο η υπεραξία από τις εργασίες διευθέτησης οδών αποτελεί επαρκή αποζημίωση, για μεγάλο χρονικό διάστημα θεωρήθηκε ως αμάχητο. Μετά από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου στις υποθέσεις *Κατικαρίδης και λοιποί κατά Ελλάδας, Τσόμτσος και λοιποί κατά Ελλάδας* (αποφάσεις της 15^{ης} Νοεμβρίου 1996, *Recueil des arrêts et décisions 1996-V*) και *Παπαχελάς κατά Ελλάδας ([GC], αρ. 31423/96, § 49, ECHR 1999-II)*, τα εθνικά Δικαστήρια δέχονται εφεξής ότι το εν λόγω τεκμήριο δεν είναι πια αμάχητο. Ως εκ τούτου, οι ενδιαφερόμενοι μπορεί να προσφύγουν στα πολιτικά Δικαστήρια για να κριθεί ότι δεν είναι ωφελούμενοι ιδιοκτήτες υπό την έννοια του προαναφερθέντος νόμου και να εισπράξουν ενδεχομένως, πρόσθετη αποζημίωση.

ΑΙΤΙΑΣΕΙΣ

Οι προσφεύγοντες επικαλούνται το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης και παραπονούνται για παραβίαση του δικαιώματός τους σε δίκαιη δίκη.

Επικαλούμενοι το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου, οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι τα Εθνικά Δικαστήρια αρνήθηκαν να τους αποζημιώσουν για τις διάφορες ζημιές που υπέστησαν οι επιχειρήσεις που λειτουργούσαν στα απαλλοτριούμενα ακίνητα.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. Επικαλούμενοι το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι τα Ελληνικά Δικαστήρια δεν τους αποζημίωσαν όπως όφειλαν για την απαλλοτρίωση των ιδιοκτησιών τους.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι σύμφωνα με το άρθρο 19 της Σύμβασης, έχει ως έργο να διασφαλίζει το σεβασμό των υποχρεώσεων που προκύπτουν από τη Σύμβαση για τα Συμβαλλόμενα Μέρη. Πιο συγκεκριμένα, δεν το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να κρίνει τα πραγματικά ή νομικά σφάλματα ενός Εθνικού Δικαστηρίου, εκτός αν και στο μέτρο που αυτά θα μπορούσαν να προσβάλουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που προστατεύονται από

No 5190

την Σύμβαση (βλ. ιδίως, *Garcia Ruiz κατά Ισπανίας [GC]*, αρ. 30544/96, § 28, CEDH 1999-I). Το Δικαστήριο δεν μπορεί να κρίνει το ίδιο τα πραγματικά γεγονότα που έκαναν ένα Εθνικό Δικαστήριο να υιοθετήσει μια απόφαση αντί για μια άλλη, γιατί στην περίπτωση αυτή θα αναγορευόταν σε Δικαστή τετάρτου βαθμού, και θα παραβίαζε τα όρια της αποστολής του (βλ. *mutatis mutandis*, *Kemmache κατά Γαλλία*, (αρ.3), 24 Νοεμβρίου 1994, § 44, σειρά Α, αρ. 296-C). Το Δικαστήριο έχει ως καθήκον μόνον, από την πλευρά του άρθρου 6 της Σύμβασης, να εξετάσει τις προσφυγές που υποστηρίζουν ότι τα εθνικά Δικαστήρια παραβίασαν ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις που διατυπώνονται με την διάταξη αυτή ή ότι η διεξαγωγή της διαδικασίας στο σύνολό της δεν εγγυήθηκε δίκαιη δίκη στον προσφεύγοντα (βλ. μεταξύ άλλων, *Donadze κατά Γεωργίας*, αρ. 74644/01, §§ 30-31, 7 Μαρτίου 2006).

Στην προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο δεν εντόπισε κάποιο στοιχείο που να οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η διαδικασία στο πρωτοβάθμιο Δικαστήριο και στο Εφετείο δεν διεξήχθη σύμφωνα με τις απαιτήσεις της δίκαιης δίκης.

Επομένως προκύπτει ότι η αιτίαση αυτή είναι αβάσιμη και πρέπει να απορριφθεί σύμφωνα με το άρθρο 35 §§ 3 και 4 της Σύμβασης.

2. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι τα Εθνικά Δικαστήρια αρνήθηκαν να τους επιδικάσουν ιδιαίτερη αποζημίωση για τα μη απαλλοτριούμενα τμήματα των ακινήτων τους και έκριναν ότι ένα τμήμα των απαλλοτριούμενων ακινήτων ήταν «αυτοαποζημιούμενο» επειδή οι προσφεύγοντες επωφελήθηκαν από την διαπλάτυνση της εθνικής οδού και θα έπρεπε επομένως να συμμετέχουν στις δαπάνες απαλλοτρίωσης. Επικαλούνται παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου που ορίζει τα εξής:

«Παν φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθή της ιδιοκτησίας αυτού ειμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπομένους, υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου όρους.

Αι προαναφερόμεναι διατάξεις δεν θίγουν το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέσει εν ισχύ Νόμους ούς ήθελε κρίνει αναγκαίον προς ρύθμισιν της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιον συμφέρον ή προς εξασφάλισιν της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων.»

Α. Σχετικά με τους προσφεύγοντες È È και È È

No 5190

Πρώτον το Δικαστήριο θεωρεί ότι πρέπει να κηρύξει το μέρος αυτό της προσφυγής απαράδεκτο για μη εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων ως προς τους προσφεύγοντες $\dot{\text{E}} \dot{\text{E}}$ και $\dot{\text{E}} \dot{\text{E}}$. Υπενθυμίζει ότι σύμφωνα με το άρθρο 35 της Σύμβασης, δεν μπορεί να επιληφθεί μιας προσφυγής παρά αφού έχουν εξαντληθεί όλα τα εθνικά ένδικα μέσα. Ως προς το θέμα αυτό, το Δικαστήριο υπενθυμίζει την πάγια νομολογία του: κάθε προσφεύγοντας πρέπει να τηρεί τους κανόνες και τις διαδικασίες που ισχύουν στο εθνικό δίκαιο και δεν υπάρχει εξάντληση όταν ένα ένδικο μέσο κρίθηκε απαράδεκτο εξαιτίας της μη τήρησης μιας προϋπόθεσης ή ενός τύπου (*Ben Salah Adraqui et Dhaima κατά Ισπανίας* (απόφ.), αρ. 45023/98, CEDH 2000-IV). Το Εφετείο όμως έκρινε απαράδεκτη ως εκπρόθεσμη την αίτηση των δύο αυτών προσφευγόντων για καθορισμό της οριστικής τιμής μονάδας της αποζημίωσης απαλλοτρίωσης. Προκύπτει λοιπόν ότι, στο αίτημα των δύο προσφευγόντων, η αιτίαση σχετικά με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου πρέπει να απορριφθεί για μη εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων.

B. Σχετικά με τους άλλους προσφεύγοντες

Πρώτον, η Κυβέρνηση υποστηρίζει πρώτιστα ότι η αιτίαση είναι επίσης απαράδεκτη ως προς τους δυο άλλους προσφεύγοντες, δηλαδή την προσφεύγουσα εταιρεία και τον $\dot{\text{E}} \dot{\text{E}}$. Υπογραμμίζει ότι προκύπτει από την απόφαση του Αρείου Πάγου ότι ο προβαλλόμενος λόγος από τους προσφεύγοντες ότι δηλαδή το Εφετείο αρνήθηκε εσφαλμένα και χωρίς νόμιμη αιτιολογία, να επιδικάσει στους προσφεύγοντες ιδιαίτερη αποζημίωση, απορρίφθηκε ως αόριστος.

Δεύτερον, η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι το Εφετείο δεν κατέφυγε σε ένα αμάχητο τεκμήριο προκειμένου να συμπεράνει ότι οι προσφεύγοντες επωφελήθηκαν από την διαπλάτυνση της εθνικής οδού, αλλά εξέτασε ουσιαστικά τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που προκάλεσαν οι εργασίες για να καταλήξει ότι τα πλεονεκτήματα ήταν περισσότερα και σημαντικής οικονομικής αξίας. Πράγμα που καθιστούσε νόμιμη την συμμετοχή των προσφευγόντων στο κόστος απαλλοτρίωσης υπό την μορφή της «αυτό-αποζημίωσης». Εμπάσει περιπτώσει, η αποζημίωση που ορίστηκε από το Εφετείο ήταν σημαντική (82 ευρώ ανά τ.μ. για ένα από τα οικοπέδα και 75 ευρώ ανά τ.μ. για το άλλο) και υπερέβαινε το ποσό που είχε προτείνει η Ειδική Επιτροπή Εκτίμησης. Στο ποσό αυτό θα πρέπει να προστεθούν οι αποζημιώσεις που ορίστηκαν από το ίδιο Δικαστήριο για τα

No 5190

κτίρια που βρίσκονται στα απαλλοτριούμενα οικόπεδα. Έτσι, το συνολικό ποσό που εισέπραξαν οι προσφεύγοντες δεν διαταράσσει την δίκαιη ισορροπία ανάμεσα στο γενικό συμφέρον και το ιδιαίτερο συμφέρον των προσφευγόντων.

Οι προσφεύγοντες αντιτίθενται στις απόψεις της Κυβέρνησης. Ισχυρίζονται ότι η επιχείρηση που είναι εξειδικευμένη στη προετοιμασία γευμάτων κήρυξε πτώχευση και έκλεισε, ενώ το κρεοπωλείο δεν έχει πολύ δουλειά. Τα οικόπεδα και τα κτίρια που δεν απαλλοτριώθηκαν έγιναν τελείως άχρηστα για την χρήση για την οποία προοριζόντουσαν. Μετά την απαλλοτρίωση, δεν έχουν πλέον απ' ευθείας πρόσβαση στην εθνική οδό, επειδή τα οικόπεδα βλέπουν σε μια παράπλευρη οδό που οδηγεί σε αδιέξοδο και έχασαν μεγάλο μέρος της εμπορικής τους αξίας. Πριν την απαλλοτρίωση, η επιχείρηση ήταν επικερδής επειδή είχε απ' ευθείας πρόσβαση στην εθνική οδό και εξασφαλισμένη πελατεία.

Οι προσφεύγοντες τονίζουν ότι το Εφετείο δεν έπρεπε να εφαρμόσει το νόμο 653/1977, αλλά να καθορίσει επίσης μια αποζημίωση για το τμήμα που θεωρούσε ως «αυτοαποζημιούμενο». Ένα τεκμήριο, ακόμα κι αν δεν είναι πια αμάχητο, δεν μπορεί να εφαρμοστεί όταν τα μη απαλλοτριούμενα μέρη είναι μικρά οικόπεδα που δεν μπορούν να γίνουν αντικείμενο επωφελούς εκμετάλλευσης ή που αποκόπηκαν από την κύρια οδό.

Το Δικαστήριο δεν κρίνει απαραίτητο να αποφανθεί επί της ένστασης της μη εξάντλησης που πρόβαλε η Κυβέρνηση, αφού η αιτίαση πρέπει να κριθεί απαράδεκτη για άλλο λόγο.

Το Δικαστήριο τονίζει κατ' αρχήν ότι δεν αμφισβητείται ότι η παρούσα απαλλοτρίωση αναλύεται ως στέρηση της περιουσίας υπό την έννοια της δεύτερης φράσης της πρώτης παραγράφου του άρθρου 1 του πρώτου Πρωτοκόλλου, ούτε ότι το μέτρο αυτό ήταν νόμιμο από πλευράς ελληνικού δικαίου και επεδίωκε νόμιμο σκοπό «δημοσίας ωφελείας».

Στην συνέχεια υπενθυμίζει ότι μια παρέμβαση στο δικαίωμα της περιουσίας όπως η επίδικη απαλλοτρίωση, πρέπει να πετυχαίνει μια «δίκαιη ισορροπία» ανάμεσα στις απαιτήσεις του γενικού συμφέροντος της κοινότητας και τις επιταγές της προστασίας των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του ατόμου. Πο συγκεκριμένα, πρέπει να υπάρχει εύλογη σχέση αναλογικότητας ανάμεσα στα χρησιμοποιούμενα μέσα και τον σκοπό που επιδιώκεται από κάθε μέτρο που στερεί από ένα άτομο την ιδιοκτησία του

No 5190

(βλ. μεταξύ άλλων, την απόφαση *Ιερές Μονές κατά Ελλάδα*, 9 Δεκεμβρίου 1994, Σειρά Α αρ. 301-Α, § 70). Η ισορροπία αυτή διαταράσσεται «αν το ενδιαφερόμενο άτομο υπέστη «μια ειδική και υπερβολική επιβάρυνση». (βλ. ιδίως, απόφαση *James et autres κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 21 Φεβρουαρίου 1986, σειρά Α αρ. 98, σελ. 34, § 50). Για το λόγο αυτό, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι το άτομο που υπέστη την απαλλοτρίωση πρέπει κατ' αρχήν να λάβει μια αποζημίωση «εύλογη σε σχέση με την αξία του ακινήτου» το οποίο στερήθηκε, ακόμα κι αν «νόμιμοι σκοποί «δημόσιας ωφέλειας» (...) μπορούν να συνηγορούν για πληρωμή κατώτερη της πλήρους εμπορικής αξίας». Πρόσθεσε επίσης ότι ο έλεγχός του «περιορίζεται στο να αναζητήσει αν οι τρόποι που επιλέχθηκαν υπερβαίνουν το ευρύ περιθώριο εκτίμησης του οποίου απολαμβάνει το Κράτος στο θέμα αυτό (*ibidem*, §54, βλ. επίσης, για παράδειγμα, την προαναφερθείσα απόφαση *Ιερές Μονές*, §71).

Από την άποψη αυτή, το Δικαστήριο θεωρεί ότι, παρά το περιθώριο εκτίμησης του Κράτους, από το στιγμή που το απαλλοτριούμενο ακίνητο είναι το «εργαλείο δουλειάς» εκείνου που υπέστη την απαλλοτρίωση, η καταβληθείσα αποζημίωση δεν είναι «εύλογη σε σχέση με την αξία του ακινήτου» αν, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, δεν καλύπτει την απώλεια αυτή (βλ. *Lallement κατά Γαλλίας*, αρ. 46044/99, § 18, 11 Απριλίου 2002). Για να στηρίξει την ερμηνεία αυτή του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου, υπενθυμίζει την θέση του σύμφωνα με την οποία «η Σύμβαση προστατεύει δικαιώματα συγκεκριμένα και πραγματικά και όχι θεωρητικά ή φανταστικά» (βλ. ιδίως τις αποφάσεις *Artico c. Italie*, 13 Μαΐου 1980, σειρά Α αρ. 37, §33, *Kamasinski c. Autriche*, 19 Δεκεμβρίου 1989, σειρά Α αρ. 168, § 65, *R.M.D. c. Suisse*, 26 Σεπτεμβρίου 1997, *Recueil des arrêts et décisions 1997-IV*, §52, και *Parti Communiste Unifié & de Turquie et autres c. Turquie*, 30 Ιανουαρίου 1998, *Recueil 1998-1*, §33).

Σχετικά με την υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι αν και η απαλλοτρίωση έγινε σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 1 του Νόμου 653/1977, οι όροι αυτοί δεν αποτελούν πια αμάχητο τεκμήριο σύμφωνα με το οποίο οι ιδιοκτήτες που υπέστησαν την απαλλοτρίωση ωφελούνται από την κατασκευή νέας οδού και οφείλουν να συνεισφέρουν στις δαπάνες της απαλλοτρίωσης με ποσό ίσο με την αξία μιας ζώνης γης 50 μέτρων. Μετά τις αποφάσεις του Δικαστηρίου στις υποθέσεις *Κατικαρίδης και λοιποί κατά Ελλάδα*, *Τσόμτσος και λοιποί κατά Ελλάδα* (αποφάσεις της 15^{ης} Νοεμβρίου 1996, *Recueil 1996-V*) και *Παπαχελάς κατά Ελλάδα* ([GC], αρ.

No 5190

31423/96, § 49, ECHR 1999-II), τα ελληνικά Δικαστήρια δέχονται εφεξής ότι οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να προσφύγουν στα πολιτικά δικαστήρια για να κριθεί ότι δεν είναι ωφελούμενοι ιδιοκτήτες υπό την έννοια του προαναφερθέντος νόμου και να εισπράξουν, ενδεχομένως, πρόσθετη αποζημίωση.

Όμως, στην προκειμένη περίπτωση, το Εφετείο προέβη σε μια ανάλυση της κατάστασης της περιουσίας των προσφευγόντων όπως αυτή παρουσιαζόταν μετά την επίδικη απαλλοτρίωση. Θεώρησε ότι οι προσφεύγοντες επωφελήθηκαν από την διαπλάτυνση της οδού επειδή θα υπήρχε μεγαλύτερη κίνηση οχημάτων και η επιχείρησή τους θα γινόταν πιο γνωστή στο κοινό. Έκρινε ότι ακόμα κι αν η ωφέλεια αυτή μειώθηκε εφεξής επειδή οι ιδιοκτήτες δεν είχαν πια απ' ευθείας πρόσβαση στην εθνική οδό αλλά σε μια παράπλευρη, παρόλα αυτά η ωφέλεια υπήρχε, αφού τα μη απαλλοτριούμενα τμήματα είχαν την πρόσοψή τους στη νέα οδό και ήταν οικοδομήσιμα και οι εκεί εμπορικές δραστηριότητες μπορούσαν να συνεχιστούν.

Όσον αφορά το αίτημα των προσφευγόντων να λάβουν, σύμφωνα με το άρθρο 13 § 3 του Διατάγματος 797/1979, ιδιαίτερη αποζημίωση λόγω της μείωσης της αξίας των μη απαλλοτριωμένων τμημάτων, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η τροφοδοσία της επιχείρησης σε πρώτες ύλες και το φόρτωμα των προϊόντων μπορούσε να γίνει από τρεις διαφορετικές πλευρές του κτιρίου, αφού μετά την απαλλοτρίωση υπήρχε αρκετός ελεύθερος χώρος. Όσον αφορά την επιχείρηση σιδηροτεχνίας, το Εφετείο υπογράμμισε ότι το απαλλοτριούμενο τμήμα δεν εξυπηρετούσε την είσοδο και έξοδο των οχημάτων ή την φόρτωση προϊόντων και ότι μένει αρκετός χώρος για την στάθμευση των οχημάτων του προσωπικού και των πελατών.

Το Δικαστήριο σημειώνει επίσης ότι το Εφετείο καθόρισε αποζημίωση πολύ ανώτερη της αποζημίωσης που προτάθηκε από την Ειδική Επιτροπή Εκτίμησης : 82 ευρώ ανά τ.μ. αντί για 23,48 ευρώ ανά τ.μ για το οικοπέδο της πρώτης προσφεύγουσας και 75 ευρώ ανά τ.μ αντί για 17,61 ευρώ ανά τ.μ για το οικοπέδο του **È È**

Υπό τις συνθήκες αυτές και δεδομένου ότι δεν υπάρχει αυθαιρεσία από πλευράς εθνικών αρχών στον υπολογισμό της αποζημίωσης, το Δικαστήριο δεν μπορεί να υποκαταστήσει με την δική του ερμηνεία του δικαίου αυτή των εθνικών δικαστηρίων. Λαμβάνοντας υπόψη το περιθώριο εκτίμησης που το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου αφήνει στις Αρχές (βλ. μεταξύ

No 5190

άλλων, Παπαχελάς κατά Ελλάδας, [GC], αρ. 31423/96, §49, CEDH 1999-II) και τις σκέψεις που αναπτύσσονται σχετικά με το άρθρο 6 (βλ. ανωτέρω) το Δικαστήριο θεωρεί ότι η επίδικη απαλλοτρίωση δεν επέβαλε στους προσφεύγοντες μια δυσανάλογη επιβάρυνση.

Επομένως προκύπτει ότι η αιτίαση αυτή είναι προδήλως αβάσιμη και πρέπει να απορριφθεί σύμφωνα με το άρθρο 35 §§ 3 και 4 της Σύμβασης.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

Κηρύσσει την προσφυγή απαράδεκτη.

Soren Nielsen
Γραμματέας
(υπογραφή)

Nina Vajic
Πρόεδρος
(υπογραφή)

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο έγγραφο

Η μεταφράστρια

Μαρία Καραμπάτσα